

УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ГАРВАРДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРИОГРАФІЇ ДО СВІТОВОЇ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

Статтю присвячено аналізу вкладу Українського наукового інституту Гарвардського університету США у становлення історії України як академічної дисципліни західної гуманітарної науки, модернізації сучасної вітчизняної історіографії. Автор доходить висновку, що за сорок років існування цей інститут цілком виправдав сподівання його засновників і став авторитетною академічною установою в США, визнаним міжнародним центром україністики, важливим чинником українського інтелектуального життя і інтеграції вітчизняної історіографії до світової історичної науки.

Ключові слова: Гарвардський університет, Український науковий інститут, українські студії, США, історія України, Інститут Критики, Київ, модернізація, вітчизняна історіографія, інтеграція, світова історична наука.

Стаття посвящена аналізу ролі Українського наукового інституту Гарвардського університету США в становленні історії України в якості академічної дисципліни західної гуманітарної науки, модернізації сучасної вітчизняної історіографії. Автор приходив до висновку, що за сорок років свого існування цей інститут цілком виправдав надії його засновників і став авторитетним академічним закладом в США, визнаним міжнародним центром україністики, важливим фактором української інтелектуальної життя і інтеграції вітчизняної історіографії до світової історичної науки.

Ключевые слова: Гарвардський університет, Український науковий інститут, українські студії, США, історія України, Інститут Критики, Київ, модернізація, вітчизняна історіографія, інтеграція, світова історична наука.

Article analyzes the role of Ukrainian Research Institute at Harvard University in the formation of Ukraine's history as an academic discipline western humanities, modern historical modernization. The author concludes that in the forty years of its existence, the Institute fully met the expectations of its founders and became the authoritative academic institution in the U.S., recognized international center of Ukrainian Studies, an important factor in Ukrainian intellectual life and the integration of national historiography in world history.

Key words: Harvard University, Ukrainian Research Institute of Ukrainian Studies, the United States, the history of Ukraine, Institute of critics, Kiev, modernization, domestic historiography, integration, world history.

У 2013 році виповнюється 40 років від часу створення Українського наукового інституту Гарвардського університету (м. Бостон, штат Массачусетс, США), якому судилося стати не тільки найпотужнішим центром зарубіжної україністики, а й інституцією, що в значній мірі впливає на стан пострадянської історичної науки в Україні. Чому саме цьому Інституту з числа не менш відомих зарубіжних центрів українознавства вдалося

стати частиною вітчизняного інтелектуального життя?

З огляду на досвід наукової співпраці автора з Українським науковим інститутом Гарвардського університету (програма Американської ради з співробітництва в галузі освіти та вивчення мов – ACCELS) у статті аналізується роль згаданої інституції в утвердженні історії України як академічної дисципліни західної гуманітарної науки, в модер-

нізації сучасної вітчизняної історіографії та її інтеграції зі світовою. Ідея відкриття українських студій в США була висловлена на Третньому конгресі «Союзу українських студентських товариств Америки», де і був створений спеціальний Фонд кафедр україністики. До справи долучилися історики та філологи з української діаспори США і в результаті їх спільних зусиль 22 січня 1968 року розпочала свою діяльність кафедра з історії України в Гарвардському університеті, а згодом і української мови та літератури.

У 1973 році був відкритий Український науковий інститут (далі УНІГУ), першим директором якого став відомий історик-сходознавець, професор Омелян Прицак (заступник директора – професор з історії Візантії та сходознавства Ігор Шевченко). Затим інститут очолювали професор кафедри української літератури ім. Дмитра Чижевського Гарвардського університету Григорій Грабович (фахівець з української літератури модерного часу), професор кафедри історії України ім. Михайла Грушевського Роман Шпорлюк (спеціалізація – модерна історія України), а нині – професор кафедри української філології ім. Олександра Потебні Міхаель Флаєр [1].

Чому саме з Гарвардським університетом українська еміграція пов'язувала свої амбітні плани щодо популяризації і розвитку української науки в західному світі? Тому, що університет є не тільки освітнім, а й міжнародним науковим центром, який має у своєму складі 25 науково-дослідних інститутів, центрів, комплекс музеїв, одну із найбільших бібліотек в США, де зосереджено 13 млн. видань, унікальні колекції рукописів, фільмів [2]. Науковий потенціал згаданих кафедр Гарвардського університету, як і створеного ними Українського наукового інституту, є доволі високим [3]. Так, спеціалісти з українських студій не тільки викладають на історичному факультеті і факультеті слов'янських мов та літератури курси історії України, української мови і літератури, а й у магістратурі Гарвардського університету [4].

Важливу роль у діяльності УНІГУ відіграють освітні і навчальні програми з україністики для студентів і аспірантів університету (історія, мова та література). Так, щопонеділка для них передбачений семінар, де вони отримують не тільки знання з української мови, літератури, історії України, а й представляють власні наукові роботи для публічного обговорення (історія, лінгвістика, література, мистецтво, антропологія, соціологія, політологія, близькосхідні дослідження). Фаховий аналіз сходознавчих студій забезпечуються представниками Центру досліджень Близького Сходу [5].

Студенти та аспіранти, що спеціалізуються з українських студій, отримують в УНІГУ наукові консультації не тільки провідних науковців інституту (професорів Р. Шпорлюка, Г. Грабовича, І. Шевченка, Л. Гайди, С. Плохія, М. Флаєра, С. Діброви), а й зарубіжних фахівців, що співпрацюють з Гарвардським університетом у рамках

міжнародного наукового семінару [6]. У програмі щорічної Літньої школи Гарвардського університету передбачені і спеціальні дослідницькі семінари для аспірантів з України.

Відзначимо, що УНІГУ практикує надання стипендій для молодих слухачів та призів для переможців у конкурсах на кращу студентську чи аспірантську роботу з української тематики. Як результат такої копійної роботи підготовки молодих науковців з українських студій з числа американських студентів університет має солідного дослідника аграрної історії Південної України XIX – початку XX ст. Леонарда Фрізена, що був аспірантом професора Р. Шпорлюка. У свій час професор історії Бостонського коледжу Ларі Вульф, що є асоційованим членом УНІГУ, залучився до українських студій, прослухавши курс професора О. Прицака «Східна Європа у своєму Євразійському контексті». На знак пошани до свого вчителя у ювілейному збірнику на честь його 70-річчя Л. Вульф публікував статтю про місце Східної Європи в європейській історії, а у 2000 році на запрошення О. Прицака відвідав Україну і вирішив написати роботу про нову ментальну карти Європи, яка включає і країни Східної Європи. У 2008 році у виданні Критика його книга вийшла у світ [7].

Спільно з Центром російських і євразійських студій ім. Девіса працівники УНІГУ беруть участь у підготовці славістів – докторів наук (PhD) з регіональної історії країн Східної Європи (Росія, Східна Європа і Центральна Азія). У цих програмах задіяні професор Г. Грабович (російсько-українські та польсько-українські літературні взаємини), Р. Шпорлюк (процес формування національної ідентичності пострадянських держав (Росії, України, Польщі), М. Флаєр (слов'янська мова та середньовічна східнослов'янська культура), професор кафедри історії України ім. М. С. Грушевського історичного факультету Сергій Плохій [8].

З 1971 року в Гарвардському університеті діє аспірантура з історії України, першим випускником якої став відомий історик Орест Субтельний, що нині представляє україністику в Канаді. Зазначимо, що наукову кваліфікацію в УНІГУ свого часу отримали і більшість представників канадської школи україністики (історики: Павло-Роберт Магочій, Зенон Когут, Френк Сисин). З 1977 року розпочалося видання журналу – «Harvard Ukrainian Studies» та монографічної літератури включно із серією історичною «Harvard Series in Ukrainian Studies» [9], відкрито бібліотеку з україністики.

Підтримка наукової дослідницької діяльності – одне з основних завдань УНІГУ, оскільки останній має солідну матеріально-технічну базу та доступ до унікальних ресурсів бібліотеки Гарвардського університету. Зазначимо, що нині його бібліотека має найбільшу у західному світі книгозбірню з україністики, яка є частиною потужного слов'янського відділу. У ньому представлені унікальні колекції документів з історії УНР, нумізматична колекція грошового обігу в Україні у 1918-1920-х років, особисті фонди відомих істориків-емігрантів,

окремих діячів ОУН-УПА, архіви українських товариств в США довоєнного і повоєнного періодів, зібрання документів і свідчень очевидців голоду в Україні 1932-1933 років [10].

Наукові проекти з історії України та української літератури і культури виконуються як штатними працівниками УНІГУ, так і за участі його асоційованих членів у рамках грантових тем. Тематика наукових досліджень визначається членами «Комітету українських студій», який спільно з «Асоціацією науковців – українців», що співпрацюють з УНІГУ, здійснює координацію досліджень з усіма зарубіжними центрами україністики [11]. Цій справі слугують спеціальні стипендії ім. Є. Шкляра та П. Яцика.

Активно практикує комітет українських студій читання щорічних меморіальних лекцій на честь засновників фонду на підтримку УНІГУ (Володимира, Василя і Марії Петришинів), до яких запрошуються відомі фахівці зі славістики та україністики. Такої честі удостоїлися: професор історії і директор Канадського інституту українських студій Альбертського університету З. Когут за свої дослідження з проблем витоків української національної ідентичності (2012); професор, завідувач кафедри історії України Національного університету «Києво-Могилянська академія» Н. М. Яковенко, представивши своє бачення стану духовно-релігійного життя в українських землях ранньомодерного часу (2002); професор, директор Українського наукового інституту (СПб, Росія) Т. Таїрова-Яковлева, яка виступила з теми «Іван Мазепа: гетьман та міф в історичному контексті» (2007); доктор Х. Каролія (університет Індіани, США) вдалася до огляду нових підходів у дослідженні історії України (2000); професор Ф. Томпсон (Бельгія) оприлюднив результати власних студій історії укладання Берестейської церковної унії 1596 року (1996) [12]. Зазначимо, що професор Н. М. Яковенко отримала підтримку від Інституту Критики у публікації підручника з історії України, посібника «Вступ до історії» для історичних факультетів вузів, монографій з історії духовного життя в Україні у XVI-XVII ст. та історії української еліти XIV-XVII ст.

За часи свого існування УНІГУ виступав спонсором цілого ряду великих дослідницьких проектів (до тисячоліття хрещення Русі-України, про український голодомор 1932-1933 років). Результати виконання цих дослідницьких проектів оприлюднені на сторінках щоквартальників «Harvard Ukrainian Studies». Так, у 25 томі згаданого видання надруковані матеріали міжнародного симпозіуму «Голодомор 1932-1933 років», що є результатом 20 річної роботи УНІГУ над науковим проектом (керівник Любомир Гайда), огляди джерелознавчих студій з теми, рецензії на роботи, виконані за межами України [13].

Інститут практикує проведення в університеті за участі інших науково-дослідних інституцій (Центру російський і євразійських студій, єврейських студій, європейських студій, світових релігій) міжна-

родних конференцій, колоквиумів і симпозіумів на актуальні для України теми, як-то: «Україно-російська газова криза та її наслідки» (2006), «Переоцінка пострадянської енергетичної політики: Україна, Росія і битва за газ» (2008), «Великий голод в Україні: Голодомор та його наслідки» (2008), «Український голод в історії геноциду» (2012), «Полтава 1709: великий перелом в історії Європи» (2009). У 2005-2009 роках УНІГУ ініціював проведення міжнародних науково-практичних конференцій у Києві: «Друга світова війна та відтворення історичної пам'яті в сучасній Україні», «Радянський тоталітаризм в Україні: історія і спадщина» за участі академічних інститутів НАНУ, Інституту національної пам'яті України [14].

При УНІГУ діє Археографічна комісія, що займається підготовкою до друку українських писемних пам'яток для англомовних дослідників. Долучився інститут і до масштабного проекту з архівної зарубіжної україністики, яка, попри підготовлені за останні десятиліття короткі путівники українікою Канади (1990), Австрії (1993), Великобританії (1993), празького фонду музею визвольної боротьби (1996), каталогу джерел з історії Південної України в архівах Москви та Санкт-Петербурга (1996), довідників, що знайомлять з матеріалами української еміграції Канади та США, Болгарії (2000), все ще залишається маловідомою для вітчизняних науковців. Актуальним є створення довідників з україніки для італійських, французьких, німецьких, словацьких, угорських архівів. Тому працівники УНІГУ зосередилися на пошуках втрачених архівних колекцій, особливо часів Другої Світової війни, координуючи свої зусилля з Інститутом української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України.

За ініціативи УНІГУ, його організаційної та фінансової підтримки у 1999 році були створені Інститут Критики у м. Києві, видавництво і часопис з однойменними назвами. Згаданий Інститут підтримує всі джерелознавчі проекти з історії України, популяризує (рецензує, представляє) для зарубіжних славістів опубліковані збірки архівних документів (Архів Коша Нової Запорозької Січі. Опис справ 1713-1776; Літопис УПА. Нова серія; публікації архіву Скоропадських) [15]. На сторінках часопису «Критика» здійснюється фаховий аналіз вітчизняної періодики з архівної україністики («Ucrainica: архівні студії»; «Український археографічний щорічник»; «Архіви України»).

Окрім того, присутні розгорнуті огляди пошукових проектів втрачених архівних фондів. Працівники УНІГУ сприяли розшуку документів рукописних збірок НТШ, що складається з державних архівів УНР, ЗУНР, Армії УНР, Української галицької армії, львівської «Просвіти», які у 1943 році були вивезені до Німеччини, а у 1980 році опинилися у Варшавській національній бібліотеці. За сприяння польського україніста Є. Місила і фінансовій підтримці УНІГУ був укладений і опублікований каталог цієї колекції, що став доступний для дослідників і порушено клопотання про його повернення до Львова [16].

Серед довгострокових проектів УНІГУ – міжнародний проект за участі державних архівів України і Росії з метою створення найбільш повної архівної бази даних з українських студій (керівник проекту Патриція Грімстед). На думку дослідниці, не вирішеною проблемою, пов'язаною з реституцією культурної спадщини, є розмежування архівної спадщини України та Росії, яке має бути здійснене на основі міжнародних прецедентів постімперських архівних поділів. Результати своєї пошукової роботи були нею опубліковані у монографії «Трофеї війни та імперії. Архівна спадщина України. Друга світова війна та міжнародна політика реституції» (2000). Авторка оприлюднила свої відкриття втрачених культурних цінностей, що перебували у розшуку упродовж десятиліть. Наведена нею вичерпна документація про знайдені культурні цінності є важливим джерелом для всіх, хто зацікавлений у дослідженні походження та реституції культурної спадщини. Робота П. Грімстед у рецензії зарубіжного слависта Лінна Г. Ніколаса представлена на сторінках часопису «Критика» [17].

Свідченням важливості цієї пошукової роботи є історія колекції партитур творів сина відомого композитора Й. Баха Берлінської музичної Академії, що довгий час розшукувалася. Завдяки декану Вищої школи мистецтв і наук Гарвардського університету професору К. Вольфу і Патриції Грімстед, яка у 1999 році працювала в Україні і заручилася у цій справі підтримкою керівництва Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАНУ, музична колекція Баха повернулася із Києва до Берліна [18].

Важливою місією УНІГУ вважає налагодження наукової співпраці з українськими дослідниками – представниками як університетської науки, так і академічних інститутів. Саме для них передбачені спеціальні програми академічних обмінів, якими довгий час опікується доктор Любомир Гайда [18]. За підрахунками автора статті з 2000 по 2013 рік біля 100 науковців з різних країн працювали над своїми науковими проектами з україністики в Українському інституті. Із них 40 чоловік представляють університети Канади, Німеччини, Фінляндії, США, Італії, Австрії, Франції, Ізраїлю, Росії, Польщі, де є славистичні і українські студії. Близько 40 осіб – науковці з України. Цікаво, що 20 чоловік, що заявили себе як викладачі зарубіжних університетів – це українці, що попередньо скористалися стипендіями на навчання чи стажування за кордоном, стали стипендіатами УНІГУ [19].

Український науковий інститут не тільки надає матеріально-технічну підтримку науковим проектам своїх стипендіатів (фонди бібліотек, музеїв, зустрічі з науковцями і консультації з провідними фахівцями-славистами, працівниками науково-дослідних інститутів Гарвардського університету), а й створює умови для спілкування з іншими науковцями у рамках міжнародного щомісячного семінару з українських студій, наукових конференцій, симпозіумів, які відбуваються у цьому багатому на міжнародні контакти американському університеті.

Цьому слугує налагоджена система, якою опікується спеціальний Інформаційний Центр, коли всі університетські заходи є доступними в Інтернет-мережі, в університетській щотижневій газеті. Зазначимо, що інформація про кожного запрошеного професора, учасника програм наукових обмінів чи стипендіата та його наукові інтереси повідомляється не тільки всім підрозділам Гарвардського університету, а й іншим університетам США. Тому кожен із гостей цього університету отримує велику кількість персональних запрошень до участі в університетському науковому житті США. Тематика наукових робіт стипендіатів УНІГУ є доволі різноманітною – від найдавнішої історії і до модерної, українська мова та література, мистецтвознавство.

Який же результат фінансової і наукової підтримки українських студій? Свідченням результативності цієї співпраці є відкриття у 1997 році Українського центру в Лондонському університеті та видання його славистом Норманом Дейвісом дослідження «Європа: історія». До появи цієї праці причетний УНІГУ, що не тільки надав англійському історичному стипендію для роботи у фондах бібліотек США, а й консулював його з тем культури та історії українського народу [20]. Прикладом взаємовигідної наукової співпраці українців Гарвардського університету із зарубіжними колегами є створення нових кафедр україністики у м. Грайфевальд (Німеччина). Це і науковий проект «Леополіс» (електронна база даних шедеврів архітектури і мистецтва України з найдавніших часів і до наших днів). Його український виконавець І. Жук отримав спеціальну стипендію і доступ до однієї із найбільших фільмотек і найкращої цифрової апаратури Гарвардського університету.

Це і науковий проект Вікторії Хітерер – історика з Стенфордського університету, що спеціалізується на історії євреїв в Україні. Викладаючи в Єврейському університеті в Єрусалимі, вона підготувала дві монографії з теми «Єврейські документи в архівах України». У 2002 році їй вдалося скористатися бібліотеками і архівами США, готуючи «Історію євреїв у м. Києві (з кінця XVIII ст. до 1917 року)». У вдячність за надану стипендію дослідниця організувала науковий семінар з історії євреїв в Україні для аспірантів і студентів Гарвардського університету.

Залучення італійського слависта А. Граціозі як асоційованого члена УНІГУ до спільного наукового проекту з історії голоду в Україні 1932-1933 років мало своїм результатом видання ним монографії «Велика селянська війна. Більшовики і селяни 1917-1933 рр.». Серед вітчизняних істориків, що упродовж 2000 по 2013 рік скористалися можливістю цих стипендіальних програм УНІГУ – О. Толочко, О. Русина (Інститут історії України НАНУ), В. Брехуненко (Національний університет Києво-Могилянська академія), В. Кравченко (Харківський національний університет ім. В. Каразіна). Результативність таких стажувань для українських дослідників вимірюється не тільки

виконанням заявлених наукових проєктів, а й тим, що встановлені наукові контакти із західними істориками мали продовження у спільних дослідницьких проєктах (підготовка монографій, підручників) за фінансової підтримки УНІГУ у видавництві Інституту Критики у м. Києві. Так, В. Кравченко опублікував збірник статей «Україна, Росія, імперія. Вибрані статті з модерної історії та історіографії» (2011) [21]. У ньому представлений аналіз імперської та національно-державницької тем як вітчизняної історіографії, так і зарубіжної, включно з історіографічною спадщиною української діаспори і її головної інституції у Гарвардському університеті. Зазначимо, що він як директор «Східного інституту ім. Ковальських» є асоційований членом УНІГУ.

О. Русіна, що у 2004 році перебувала у згаданому інституті, співпрацює з Інститутом Критики у м. Києві. О. Толочко, який започаткував співробітництво з університетом як лектор з курсу середньовічної історії Росії, встановив наукові контакти з відомим славістом з Центру російських студій Е. Кінаном. Згодом як стипендіат УНІГУ сприяв виданню українською мовою праці цього американського історика «Російські історичні міфи» (2001), написавши до неї передмову [22]. Нині він продовжує співпрацю з УНІГУ як член редколегії часопису «Критика», опублікувавши в цьому виданні монографію «История Российская Василия Татищева: источники и известия».

У 2004 році І. Чорновол (Інститут українознавства, м. Львів) отримав можливість дослідити тему «Дикий захід та Дике Поле, або прикордоння в українській і американській історії». Знайомство з професором Норманом Дейвісом зі школи східноєвропейських студій Лондонського університету дало йому можливість представити для вітчизняних істориків роботи англійського автора з історії Польщі («Боже ігрище. Історія Польщі», «Серце Європи. Коротка історія Польщі») та українську версію видання «Європа: Історія», що за сприяння видавництва «Критика» побачила світ у 2000 році [23].

Перебування автора цієї статті у Гарвардському університеті сприяло знайомству із системою вищої освіти США та гендерною історією як новою академічною дисципліною західних гуманітарних студій [24]. Принагідно хочу подякувати співробітникам Українського наукового інституту Гарвардського університету та особисто Любомиру Гайді за увагу і дарунок Чорноморському державному університету ім. Петра Могили наукових видань інституту.

Згаданий Інститут Критики як наукове представництво УНІГУ в Україні головне своє завдання вбачає в утвердженні нового дискурсу в українській гуманістиці, залученні її представників до модерних дослідницьких методик Заходу та у представництві світові найякісніших зразків інтелектуальних пошуків вітчизняних науковців. У редакційній статті першого номеру часопису «Критика: для чого? Для кого? І яка?» визнається

гостра потреба інституту на рецензії як традиції інтелектуального життя для українського наукового простору. Тому «Критика» визнає за собою амбітне завдання: заповнити важливу нішу – жанр розгорнутих рецензій, есе та оглядів, у яких обговорюватимуться на професійному рівні нові видання з гуманітарного профілю. Саме такий стиль – стиль аналізу, дискусії та полеміки, на думку її редактора, мають витворити діалогічність культури, її дискурс, стати аналогом західних публікацій з дотримання нешаблонного стилю, запорукою якого є інтелектуально зацікавлений читач. За вірець редактору часопису «Критика» слугує досвід паризької «Культури» Є. Гедройця [25]. Свідченням цього є проведена у 2006 році за ініціативи «Критики» міжнародна наукова конференція пам'яті видавця «Культури»: «Європа – минуле і майбутнє. Візії та ревізії» [26].

Упродовж 1997-2013 рр «Критика» аналізує широкий спектр суспільно-політичних тем, новітні підходи сучасної вітчизняної історіографії і зарубіжної україністики. Постійними рубриками часопису стали новинки з гуманітарних досліджень, як українських видавництв («Кальварія», «Києво-Могилянська академія», «Український гуманітарний огляд», «Україна модерна», «Ab Imperio», «Сучасність», видавництва Українського католицького університету), так і зарубіжних (Канадського інституту українських студій, Гарвардського університету).

Масштабним проєктом «Критики» спільного з УНІГУ та Українським інститутом національної пам'яті за фінансової підтримки Української Американської Координаційної Ради є видання «Хроніка Голодомору та колективізації в Україні». Значний внесок Інституту Критики у справу видання монографічних робіт, підручників та посібників з історії України, підготовлених на основі нових дослідницьких стандартів, орієнтованих на модерну методологію світової історичної науки. Окрім того, видавництво перевидає українською мовою роботи зарубіжних україністів та славістів. Популяризації україністики слугують як рубрики часопису: «Відкриваємо світу Україну», «Західна україністика», так і практика супроводжувати кожен номер англomовною версією. Нові книжкові серії видавництва суттєво збагатили історичний фонд українського суспільства та спонукають його до переосмислення своєї минувшини (Додаток № 1).

Таким чином, за сорок років існування Український науковий інститут Гарвардського університету цілком виправдав сподівання його засновників і став авторитетною академічною установою в США, визнаним міжнародним центром україністики, важливим чинником українського інтелектуального життя і інтеграції вітчизняної історіографії до світової історичної науки. Організовані спільно з Інститутом Критики у Києві дискусії з актуальних проблем історії України, огляди і рецензування нових видань, стали яскравим проявом нових академічних стандартів у гуманітарних науках. Так, кафедра історії Національного університету

«Кієво-Могилянська Академія» характеризує Інститут Критики як «прибічника ревізії трафаретів дослідницького мислення», вбачаючи його роль «медіатора між Україною і Заходом». На думку директора Інституту історії України НАНУ академіка В. Смоля, «Критика» швидко переросла рамки часопису аналітичної есеїстики та публіцистики, перетворившись не лише на дослідницько-

видавничу інституцію, що плекає амбітні культурні проекти, а й на масштабний духовний феномен, без якого неможливо уявити українське інтелектуальне сьогодення». Як «найвпливовіше у своєму класі видання України, що можна порівнювати з «New York Review of Books» чи «Times Literary Supplement» оцінюється «Критика» західними фахівцями [27].

Додаток № 1

Видання «Критика». Переклади з іноземної (серія політології та історії)

Едвард Кінан. Російські історичні міфи. Переклад з англ. – Київ : Критика, 2001; Павло Роберт Магочій. Любостривана історія України. Переклад з англ. – Київ : Критика, 2011; Карел Беркгоф. Жива розпачу. Життя і смерть Україні під нацистською владою. Переклад з англ. – Київ : Критика, 2011; Террі Мартин. Імперія національного вирівнення: нації та націоналізм у Радянському Союзі, 1922-1939. – Київ : Критика, 2010; Анджей Хцюк. «Атлантида» Місцева земля. Розповіді про Велике князівство Балаку. Переклад з польської. – Київ : Критика, 2011; Пьотр Вандич. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від середньовіччя до сьогодення. Переклад з англ. – Київ : Критика, 2004; Павло-Роберт Магочій. Історія України. Переклад з англійської. – Київ : Критика, 2007; Педрик Кені. Карнавал революції. Центральна Європа 1989 року. – Київ : Критика, 2006; Єжи Гедройць та українська еміграція. Листування 1950-1982 років. Упорядкування, передне слово і коментарі Б. Бердиховської. Переклад з польської та англійської. – Київ : Критика, 2008; Жан-Франсуа Ревель. Відживлення демократії. Переклад з французької. – Київ : Критика, 2004; Бенекдит Андерсон. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму. Переклад з англ. – Київ : Критика, 2001; Жан-Франсуа Ревель. Відживлення демократії. Переклад з французької. – Київ : Критика, 2004; Бенекдит Андерсон. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму. Переклад з англ. – Київ : Критика, 2001; Зенон Когут. «Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України. – Київ : Критика, 2004; Роман Шпорлюк. Імперія та нації. З історичного досвіду України, Росії, Польщі та Білорусі. – Київ : Дух і літера, 2000; Едвард Саїд. Культура й імперіалізм. Переклад з англ. – Київ : Критика, 2007; Простір Свободи. Україна на шпальтах паризької «Культури». – Київ : Критика, 2005; Олександр Мотиль. Підсумки імперій: занепад, розпад і відродження. – Київ : Критика, 2009; Оля Гнатюк. Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність. Переклад з польської. – Київ : Критика, 2005.

Видання українських авторів (історична серія)

Патріція Герлігі. Одеса. Історія міста, 1794-1914. – Київ : Критика, 1999; В. Пристайко, Ю. Шаповал. Михайло Грушевський: Справа «УНЦ» і останні роки (1931-1934). – Київ : Критика, 2000; Людмила Гриневич. Хроніка колективізації та Голодомору в Україні. 1927-1933. – Т. 1: Початок надзвичайних заходів. Голод 1928-1929 років. Книга 1. – Київ : Критика, 2008; Наталя Яковенко. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. Волинь і Центральна Україна. Вид. друге, переглянуте і виправлене. – Київ : Критика, 2008; Наталя Яковенко. Вступ до історії. – Київ : Критика, 2007. (1856-1886). – Київ : Критика, 2006; Український гуманітарний огляд. Вип. 1-10. – 1999-2004. За редакції Наталі Яковенко. – Київ : Критика, 2008; Український гуманітарний огляд. Вип. 13. За редакції Наталі Яковенко. – Київ : Критика, 2008; Сергій Плохій. Наливайкова віра. Козаки та релігія в ранньомодерній Україні. – Київ : Критика, 2005; Наталя Яковенко. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI-XVII ст. – Київ : Критика, 2002; Алексей Толочко. «История Российской» Василя Татищева: источники и известия. – Київ : Критика, 2005; Наталя Яковенко. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Видання 2-ге, виправлене і розширене. – Київ : Критика, 2005; Віктор Горобець. «Волимо царя східного... Український Гетьманат та російська династія до і після Переяслава. – Київ : Критика, 2007; Елла Циганкова. Сходознавчі установи в Україні: радянський період. – Київ : Критика, 2006; Сергій Єкельчик. Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві. – Київ : Критика, 2008; Андрій Портнов. Історії істориків: обличчя й образи української історіографії XX ст. – Київ : Критика, 2010; Володимир Кравченко. Україна, Імперія, Росія. Вибрані статті з модерної історії та історіографії. – Київ : Критика, 2011.

ЛІТЕРАТУРА

1. www.huri.harvard.edu/about-huri/history.html.
2. www.huri.harvard.edu/library.html.
3. www.huri.harvard.edu/about-huri/personal.html; Роман Шпорлюк. Росія, Україна і розпад Советського Союзу. – Стенфорд, 2000; Імперія та нації. З історичного досвіду України, Росії, Польщі та Білорусі. – Київ : Дух і літера, 2000. Ігор Шевченко. Україна між Сходом і Заходом. – Львів, 2001; Григорій Грабович – головний редактор часопису і Інституту «Критики». Автор творів: Поет як міфотворець. – Київ : Критика, 1998.; Тексти і маски. – Київ : Критика, 2005; До історії української літератури. – Київ : Критика, 2003; Сергій Плохій. Наливайкова віра. Козаки та релігія в ранньомодерній Україні. – Київ : Критика, 2005; Його ж. Великий переділ: незвичайна історія Михайла Грушевського. – Київ : Критика, 2009; Зенон Когут. Російський централізм і українська автономія: ліквідації Гетьманщини. 1760-1830 (1996); Його ж. «Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України. – Київ : Критика, 2004.
4. www.huri.harvard.edu/huri/huri-faculty.html.
5. www.huri.harvard.edu/summer-intership.html.
6. Ларі Вульф. Винайдення Східної Європи. Мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва. – Київ : Критика, 2008.
7. www.huri.harvard.edu/huri-courses.html; Harvard University. Graduate School of Arts and Sciences. 2000-2001. Program in the Social Sciences-Cambridge, MA, 2000-s. 42, 68-69.
8. www.huri.harvard.edu/pubs/publications-catalog.html; www.huri.harvard.edu/pubs/hus/hus-index/70-contents-by-volumes.html.
9. www.huri.harvard.edu/library/reproduction-of-library-material.html.
10. www.huri.harvard.edu/about-huri/standing-Committee-on-Ukrainian-studies.html.
11. www.huri.harvard.edu/grant-program/fellowships.html.

12. www.huri.harvard.edu/about_huri/programs.html; Harvard Ukrainian Studies. Volume XXV, Number3/4, Fall 2001. – Критика. – 2006. – № 4. – С. 8.
13. www.huri.harvard.edu/research_programs/conferenses/seminars.html. – Критика. – 2005. – № 10; 2010. – № 3–4.
14. Г. Панакин. Архів Скоропадських. Фамільні архіви української еліти другої половини XVII–XX ст. та архівна спадщина роду Скоропадських / Г. Панакин. – К., 2004 // Критика. – 2006. – № 4. – С. 14.
15. Архівні та рукописні збірки Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка в Національній бібліотеці у Варшаві. Каталог – інформатор». – Варшава – Львів – Нью – Йорк : Український архів, 2005 // Критика. – 2006. – №7.-8. – С.25.
16. Критика. – 2000. – № 12. – С. 19.
17. «HURI NEWS. Ukrainian Research Institute Harvard University» Fall, 1999. www.huri.harvard.edu/huri-fellowships-2000-2013.html.
18. Критика. – 2000. – № 12. – С.18–21.
19. Кравченко В. Україна, Росія, імперія. Вибрані статті з модерної історії та історіографії / Володимир Васильович Кравченко. – Київ : Критика, 2011.
20. Едвард Кінан. Російські історичні міфи. – Київ : Критика, 2001. – С.5–13. Критика. – 1997. – № 1. – С. 3.
21. Шевченко Н. В. Гарвардський університет: традиція досконалості / Наталя Володимирівна Шевченко // Історичний архів. Наукові студії: Збірник наукових праць. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – Вип.15. – С. 175–183; Ї ж.: Гендер у дзеркалі історії та перспективи розвитку гендерних студій в Україні // Український історичний журнал. – 2001. – № 1. – С. 30–40; № 2 – С. 36–48; Ї ж Політика і гендер. Програма лекційного курсу і семінарських занять // Гендерні і жіночі курси у вищих навчальних закладах України. Програма курсів. – Миколаїв, 2002. – С. 5–25; Ї ж. Гендерні студії в Україні // Наукові праці МДГУ ім. Петра Могили. Політичні науки. Вип. 10. – Миколаїв, 2002. – С. 55–65; Ї ж. Жіночі та гендерні університетські курси (зарубіжний досвід та перспекиви їх інституалізації у вітчизняній вищій освіті // Наукові праці МДГУ ім. Петра Могили. Історія, техніка, екологія, педагогіка, політологія. Вип. 2(3). – Миколаїв, 2002. – С. 37–39; Ї ж. Гендерна модель українського суспільства епохи середньовіччя та ранньомодерного часу (до питання про типологію) // Наукові праці : Науково-методичний журнал. – Т. 88. Вип. 75. Історичні науки. – Миколаїв : Вид-во МДГУ імені Петра Могили, 2008. – С. 18–25. www.krytyka.kiev.ua; Критика. – 2009. – № 1–2. – С. 1.
22. Європа – минуле і майбутнє. Візії та ревізії. Матеріали міжнародної конференції пам'яті Єжи Гедройця. – Київ : Критика, 2009. Критика. – 2009. – № 1–2. – С. 40.

Рецензенти: Сінкевич Є. Г., д.і.н., проф.;
Бушин М. І., д.і.н., проф.

© Шевченко Н. В., 2014

Дата надходження статті до редколегії 22.09.2013 р.

ШЕВЧЕНКО Наталя Володимирівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Чорноморського державного університету ім. Петра Могили.

Коло наукових інтересів: українська діаспора в США, тендерна політика.